

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора

Горового Дмитра Анатолійовича

на дисертаційну роботу Шемаєва Володимира Володимировича на тему

«Управління розвитком транспортної інфраструктури

в системі економічної безпеки держави», подану на здобуття наукового

ступеня доктора економічних наук

за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави

(економічні науки)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з державними і галузевими науковими програмами, планами, темами

Економічна безпека держави є одним із наріжних каменів сталого розвитку країни. Про затребуваність пізнання економічної безпеки свідчать офіційні документи, науково-методичні рекомендації, ґрунтовні теоретичні здобутки. Попри це існування різних підходів до розуміння економічної безпеки, інколи суперечливих методик визначення її рівня, на жаль, гальмує забезпечення такої безпеки як на макрорівні, так і в розрізі окремих видів діяльності. Тому як теоретичні аспекти, так і їх впровадження в практичну діяльність потребують поглиблення та розгалуження досліджень у сфері економічної безпеки держави.

У період європейської інтеграції України увага до транспортної інфраструктури помітно посилилась, оскільки стійкий розвиток останньої є однією з передумов стійкого розвитку національної економіки загалом та є надійним джерелом забезпечення міжнародної торгівлі як основного прояву економічної інтеграції України та ЄС.

Зв'язок між національною економікою і транспортною інфраструктурою обумовив бачення її в цей період саме як комплексу галузей, підгалузей і сфер діяльності, головне завдання яких зводиться до доведення товарів від

виробника до споживачів. Глибоке вивчення сутності транспортної інфраструктури є запорукою ефективного вибудовування всієї економіки.

Традиційно, транспортні системи України служили виходом до Чорного моря, а також транзитного маршруту до країн на сході та півночі. Проте, анексія Криму Росією у 2014 році та її агресія на Сході України привели до значних змін у структурі перевезень. Деякі порти, сполучні дороги та залізничні з'єднання стали недоступними для України, а рух транзиту зі сходу на захід був різко обмежений. Тому транспортна система України має бути переглянута відповідно до обставин, що змінюються з урахуванням вимог економічної безпеки держави.

В цих умовах дослідження розвитку транспортної інфраструктури України у секторальному аспекті набувають особливої значущості, тому актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження Володимира Володимировича Шемаєва «Управління розвитком транспортної інфраструктури в системі економічної безпеки держави» є безперечною.

Про актуальність дисертації свідчить також її зв'язок із п'ятьма науково-дослідними роботами Національного інституту стратегічних досліджень та Національної металургійної академії України (м. Дніпро).

2. Зміст дисертації та її завершеність

Відповідно до обґрунтованої практичної та наукової проблеми автором визначено об'єкт та предмет дослідження, сформульовано його мету (розробка теоретико-методологічних засад, науково-методичних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо управління розвитком транспортної інфраструктури в системі економічної безпеки держави) (с. 30) та завдання дослідження (с. 30-31).

У першому розділі на основі аналізу теоретичних підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері державного регулювання економіки та економічної безпеки держави автором досліджено місце та роль транспортної інфраструктури у реалізації національних інтересів в економічній сфері, її

вплив на різні складові економічної безпеки держави та вивчено міжнародний досвід щодо управління розвитком транспортної інфраструктури в контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки.

Це стало підґрунтям розроблення концептуальних засад забезпечення економічної безпеки держави на основі управління розвитком транспортної інфраструктури; формування відповідного понятійно-категорійного базису, здійснення комплексної оцінки економічної безпеки держави в сфері транспортної інфраструктури, розроблення моделі оцінки впливу транспортної та комунікаційної інфраструктури на економічну безпеку держави в зовнішньоторговельній сфері, що було відображено у розділі 2.

У розділах 3-5 реалізовано відображені у другому розділі теоретико-методологічні засади управління розвитком транспортної інфраструктури в контексті забезпечення економічної безпеки держави на прикладі окремих видів транспорту – залізничного, морського, автомобільно-дорожнього.

Так, у розділі 5 запропоновано науково-методичні рекомендації щодо оцінки фінансової ефективності інвестиційних проектів із будівництва та ремонту автомобільних доріг, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями як інструмент зміцнення економічної безпеки держави та її європейської інтеграції; запропоновано шляхи державно-приватного партнерства як напрям підвищення інвестиційної привабливості проектів з будівництва автомобільних доріг.

У розділі 6 обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку транспортної інфраструктури України з урахуванням гібридних загроз та викликів, що стоять перед нашою державою; визначено можливості корпоратизації державних об'єктів транспортної інфраструктури України задля зміцнення економічної безпеки держави; розглянуто умови та напрями політики мінімізації ризиків економічній безпеці держави в умовах розвитку сучасної інформаційної економіки.

Текст дисертації викладено науковою мовою з використанням відповідної термінології.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що винесено на захист дисертації Шемаєва Володимира Володимировича є достатньо обґрунтованими, оскільки базуються на поглибленому вивченні та критичному узагальненні значного обсягу наукових джерел з економічної теорії, теорії економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності, наукових досліджень проблем розвитку транспорту та транспортної інфраструктури, фундаментальних робіт теорії систем та системного аналізу, державного регулювання економікою та теорій управління; коректним використанням статистичних даних, матеріалів аналітичних інституцій, результатів експертного опитування; обґрунтованим вибором та коректним застосуванням сучасних методів наукових досліджень.

Крім широко вживаних методів дослідження автором використано методи системної динаміки, когнітивного моделювання, сценарного підходу та багатокритеріального вибору, гравітаційної теорії тощо.

Достовірність одержаних наукових результатів підтверджується схваленням на всеукраїнських та міжнародних конференціях, публікаціях в міжнародних та фахових вітчизняних наукових виданнях, довідками про впровадження.

Основними науковими результатами дисертаційної роботи, які становлять її наукову новизну, можна вважати наступні:

1. Вперше визначений перелік загроз економічній безпеці держави, що пов'язаний з недостатнім розвитком сфери транспортної інфраструктури за такими її складовими: виробнича, продовольча, демографічна, соціальна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-іноваційна, макроекономічна, фінансова безпека. Це дозволяє розробити відповідні заходи до мінімізації цих загроз та побудувати ефективний механізм управління економічною безпекою у транспортній інфраструктурі (С. 79-82 та С.13 автореферату).

2. Вперше розроблені концептуальні засади забезпечення економічної безпеки держави на основі управління розвитком транспортної інфраструктури держави як сукупність теоретико-методологічних положень щодо визначення методологічного підходу, цілей, принципів і методів, технології (завдань, методик, рекомендацій). Це дозволяє здійснювати таке управління шляхом активної адаптації сфери розвитку транспортної інфраструктури до змін зовнішнього середовища з урахуванням вимог економічної безпеки держави (С. 116-129 та С.15 автореферату).

3. Вперше запропоновано концепцію управління розвитком транспортної інфраструктури в системі економічної безпеки держави, поданої у вигляді структурної схеми понятійно-категорійного базису. На відміну від існуючих у такий схемі автором запропоновано поєднання технології управління розвитком транспортної інфраструктури в системі економічної безпеки держави з національними економічними інтересами, викликами, загрозами та можливостями забезпечення економічної безпеки держави. Це дозволяє розробити та запропонувати методи, моделі та інструменти оцінки, прогнозування та управління розвитком транспортної інфраструктури з урахуванням вимог економічної безпеки держави (С. 110-130 дисертації та С.16 автореферату).

4. Удосконалена структура понятійно-категорійного базису управління розвитком транспортної інфраструктури в системі економічної безпеки держави за рахунок побудови логічних зв'язків і проміжних категорій між базовими категоріями управління розвитком транспортної інфраструктури країни й забезпеченням економічної безпеки держави, зокрема автора надав визначення категоріям «управління розвитком транспортної інфраструктури в системі економічної безпеки держави», «технологія управління розвитком транспортної інфраструктури в системі економічної безпеки держави», «економічна безпека держави в сфері транспортної інфраструктури», «можливості зміцнення економічної безпеки держави у сфері транспортної інфраструктури», «загрози економічній безпеці держави у сфері транспортної

інфраструктури» тощо. Це дозволяє подальше розроблення методичних підходів щодо забезпечення економічної безпеки держави в цієї сфері (С. 129-143 дисертації та С.11-12 автореферату).

5. Удосконалена гравітаційна модель оцінки впливу чинників транспортної інфраструктури та інформаційно-комунікаційних технологій країни на економічну безпеку держави у зовнішньоторговельній сфері. Зазначена модель відрізняється від наявних додатковим включенням до базової моделі показників стану розвитку транспортної інфраструктури та індикаторів економічної безпеки держави в зовнішньоторговельній сфері. Це надає можливість визначати силу впливу вказаних чинників, а, відповідно, здійснювати управлінські рішення шляхом знаходження прийнятної рівноваги між розвитком різних типів транспортної інфраструктури країни та можливостями зміцнення різних компонентів економічної безпеки держави (С. 157-179 дисертації та С.15-17 автореферату).

6. Удосконалено когнітивний підхід до прогнозної оцінки та управління розвитком транспортної інфраструктури країни в системі економічної безпеки відповідно особливостям об'єкту дослідження шляхом за рахунок визначення етапів його використання до управління розвитком транспортної інфраструктури з урахуванням критеріїв економічної безпеки держави. Це дозволяє здійснення моніторингу та прогнозної оцінки розвитку ситуації у сфері транспортної інфраструктури країни з урахуванням ризиків та загроз економічній безпеці держави та формування сценаріїв управління її розвитком у бажаному напрямі (С. 180-206 дисертації та С.14 автореферату).

7. Дістав подальший розвиток взаємозв'язок між розвитком сфери транспортної інфраструктури та елементами економічної безпеки держави за рахунок того, що розвиток транспортної інфраструктури в роботі розглядається як інструмент реалізації національних інтересів в соціально-економічній сфері національної безпеки, а недостатній розвиток, зношеність основних засобів, низький рівень конкурентоспроможності та якості транспортної інфраструктури країни є джерелом загроз економічній безпеці держави за її

складовими. Це визначає можливості для зміцнення економічної безпеки держави саме за рахунок її транспортної складової (С.62-65; 77-83 дисертації та С. 11-12 автореферату).

8. Дістала подальшого розвитку класифікація чинників, що впливають на економічну безпеку держави в сфері транспортної інфраструктури, за рахунок їх розподілу на чинники, що можуть зміцнити стан економічної безпеки, чинники, за допомогою яких можна керувати процесами забезпечення економічної безпеки. Це дозволяє не лише виявляти причини кризових явищ в сфері транспортної інфраструктури, але й здійснювати їх оцінку в процесі управління економічною безпекою (С. 79-82 дисертації та С. 13 автореферату).

9. Дістав подальшого розвитку комплекс індикаторів та показників економічної безпеки держави у сфері транспортної інфраструктури країни за рахунок пропозиції інтегрального індикатора стану економічної безпеки держави в сфері транспортної інфраструктури, що відрізняється від вже існуючих обґрунтуванням порогових і оптимальних значень; експертним визначенням вагових коефіцієнтів, поєднанням у собі визначенням інфраструктур таких видів транспорту як залізничний, авіаційний, морський, автомобільно-дорожній (С.146-152 дисертації та рис. 4-5 автореферату);

10. Дістали подальшого розвитку підходи щодо визначення стратегічних пріоритетів розвитку транспортної інфраструктури України за рахунок комплексного їх представлення у загальному вигляді стратегії розвитку транспортної інфраструктури України та окремих стратегій розвитку морських портів України й стратегічних напрямів розвитку залізничної, автодорожньої інфраструктура та внутрішніх водних шляхів. Це дозволяє розробити систему заходів щодо забезпечення реалізації національних економічних інтересів і подолання наслідків деструктивного впливу традиційних та гібридних загроз економічній безпеці держави у сфері транспортної інфраструктури (С. 255-265 дисертації та С. 24-25 автореферату).

4. Значимість дослідження для науки та практики, впровадження наукових результатів, напрями їх подальшого використання

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретико-методологічних засад і прикладних підходів до комплексного вирішення проблеми наукового обґрунтування шляхів розвитку транспортної інфраструктури країни з урахуванням вимог економічної безпеки держави.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні теоретико-методологічних і науково-прикладних розробок в управлінській діяльності органів державної влади та підприємств транспортної галузі при реалізації заходів щодо здійснення розвитку транспортної інфраструктури та забезпечення економічної безпеки держави, також у процесі підготовки наукових та професійних кадрів у цієї сфері.

А саме розробки автора щодо стратегічних пріоритетів розвитку визначення пріоритетних інвестиційних проектів у транспортній галузі на умовах державно-приватного партнерства (концесії) були використані у Міністерстві інфраструктури України; в ДП «Адміністрація морських портів України» в процесі актуалізації Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року та при підготовці відповідного проекту нормативно-правового акту Кабінету Міністрів України; Національним інститутом стратегічних досліджень при підготовці аналітичної записки «Щодо стратегічних пріоритетів розвитку морських портів України» у 2017 році, яку було надіслано Адміністрації Президента України, Раді національної безпеки і оборони України, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, Міністерству інфраструктури України; в управлінській діяльності Департаменту «Агентство з питань інвестицій та розвитку» Одеської обласної державної адміністрації; у процесі розроблення інвестиційного проекту будівництва концесійної автомобільної дороги Одеса- Рені (і далі на Бухарест); в практичній діяльності Адміністрації морського порту «Южний»; при підготовці проекту Стратегії розвитку ПАТ «Українська залізниця» на 2017-

2021 роки; галузевими комітетами Федерації роботодавців транспорту України за видами транспорту; в консалтинговій діяльності «ТОВ Центр транспортних стратегій» тощо, що підтверджується відповідними довідками та актами про впровадження, копії яких є у роботі.

Позитивним моментом є і те, що результати дослідження впроваджені не лише в практичну, але й освітню діяльність. А саме обґрунтування сутнісних характеристик понять економічної безпеки держави у сфері транспортної інфраструктури було використано в навчальному процесі ЗНО «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана» при підготовці навчальної дисципліни «Економічна безпека», що також засвідчено відповідною довідкою.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження в наукових фахових виданнях

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Шемаєва В.В. висвітлено в наукових працях, кількість, обсяг та якість яких відповідають чинним вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Основні положення дисертаційної роботи представлені в 42 наукових працях, серед яких 5 монографій (2 – одноосібні, а також розділи у 3 колективних монографіях), 21 стаття у наукових фахових виданнях, зарубіжних виданнях та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, та 6 – у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз; 14 публікацій у матеріалах конференцій та 2 публікації в інших виданнях.

3 публікацій, виконаних у співавторстві, в дисертаційній роботі використано тільки ті наукові положення, які належать особисто дисертанту. Публікації повною мірою розкривають основні наукові положення та висновки дисертації.

Наукові положення дисертаційної роботи викладені в обсязі, достатньому для повного і глибокого ознайомлення з ними. Опубліковані наукові праці й автореферат відображають основний зміст дисертацій

6. Дискусійні положення і зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи результати дослідження, їх теоретичну та практичну значущість, відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи, її цілісність та логіку викладу матеріалів, разом з тим слід висловити декілька зауважень і звернути увагу на дискусійні положення дисертаційної роботи, а саме:

1. Докладно описуючи етапи методології когнітивного моделювання для прогнозування стану економічної безпеки держави в сфері транспортної інфраструктури (рис. 2.15., с. 204), автор, однак, не розкриває економіко-математичні методи, що використовуються на кожному з етапів реалізації цієї методології, умови та механізм використання того чи іншого методу та не достатньо конкретизує зміст та склад інформації, яка потрібна на кожному з етапів його реалізації.

2. При обґрунтуванні результатів дослідження автору було необхідно додатково провести більш детальний аналіз наукових підходів, що використовуються при управлінні розвитком підприємств сфери транспортної інфраструктури, визначити роль державних підприємств цієї сфери у формуванні ризиків та загроз економічній безпеці держави.

3. Економічна безпека дедалі розширює спектр досліджуваних питань, одним з найсучасніших серед яких наразі є можливості міжнародного фінансового співробітництва України. Окрім традиційних наукових підходів щодо вивчення тенденцій розвитку співробітництва України у сфері залучення міжнародної технічної допомоги та співробітництва України в рамках європейського інструменту сусідства й партнерства, автору доцільно було б провести дослідження щодо потенціалу розвитку співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями в сфері розвитку транспортної

інфраструктури на підставі статистичного матеріалу, наведеного у додатках до монографії.

4. Пропонуючи класифікацію чинників, що впливають на стан економічної безпеки держави в сфері транспортної інфраструктури (С. 79-82) автор, однак, не визначає процедуру їх визначення та відбору.

5. Запропоновані автором можливі шляхи вдосконалення інституційного базису управління розвитком транспортної інфраструктури в Україні (пп. 4.3, с.284–297) доцільно було б обґрунтувати більш докладно з огляду на тенденцію скорочення державних витрат на утримання адміністративно-управлінського апарату.

6. Дослідження фінансово-економічних аспектів розвитку транспортної інфраструктури претендувало б на більший обсяг матеріалів у цієї роботі, адже ці питання вичерпно розглянуті в наукових працях автора.

7. Робота значно виграла б в науково-практичному сенсі, якщо б разом із залізничним, морським та автомобільно-дорожнім, автором було б розглянуто питання розвитку інфраструктури авіаційного транспорту.

Проте зазначені недоліки не знижують наукової і практичної цінності результатів дослідження, яке відповідає основним вимогам щодо кваліфікаційних робіт даного рівня в Україні, та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Шемаєва Володимира Володимировича.

7. Загальний висновок

Дисертаційна робота Шемаєва Володимира Володимировича «Управління розвитком транспортної інфраструктури в системі економічної безпеки держави», є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою роботою, виконаною особисто здобувачем.

Нові результати дослідження в сукупності вирішують наукову проблему, що полягає у розробці концептуальних, методологічних, інструментальних і прикладних компонентів управління розвитком транспортної інфраструктури країни з урахуванням загроз та можливостей зміцнення економічної безпеки

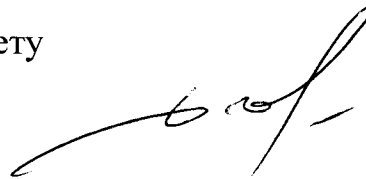
держави. за якістю методологічних та науково-методичних розробок, ступенем наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю одержаних результатів, висновків та рекомендацій виконане дослідження відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Автореферат дисертації належним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом, не містить інформації, що відсутня у дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота за своїм змістом та оформленням відповідає вимогам, що зазначені у п. 9,10, 12, 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» із актуальними змінами та доповненнями, а її автор, Шемаєв Володимир Володимирович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри міжнародної економіки
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету
доктор економічних наук, професор

Д. А. Горовий

Підпис Горобого Д.А.
завіряю

заступник ректора
ХНАДУ з НІР

03.08.18